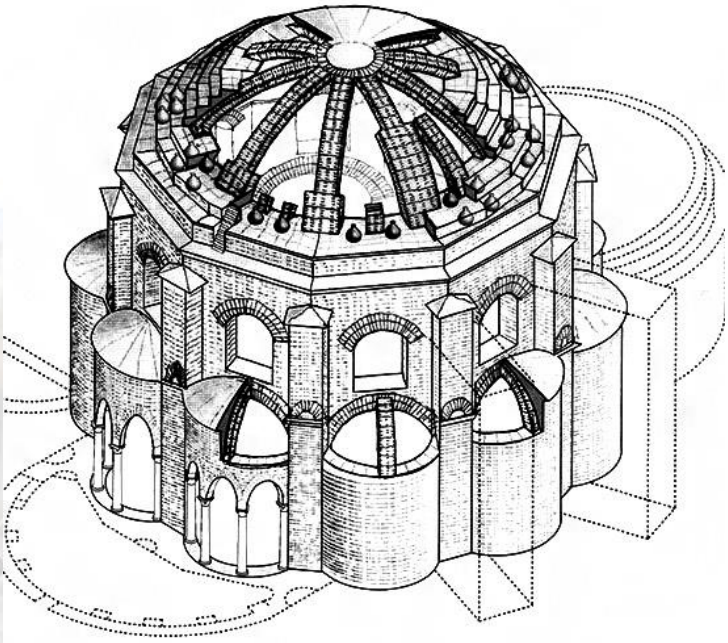
Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025

Roma Termini (punkt początkowy)=> idziemy **Via Giovanni Giolitti** i po około17 minutach ukazują nam się **ruiny Świątyni Minerwy Medica**. Podczas wykopalisk prowadzonych w różnych okresach odnaleziono rozmaite rzeźby: w XVI w. odnaleziono posągi Asklepiosa, Hygiei i jej córek, związanych z medycyną, a także posąg Minerwy z wężem (symbolem medycyny), od którego jednak obecna nazwa została ostatnio uznana za nieodpowiednią. Zapomniano jednak, że Hygeja, albo Igeja, była jednym z aspektów Minerwy w jej zdolnościach uzdrowicielki. Nic więc dziwnego, że Asklepios (rzymski odpowiednik Eskulapa, boga medycyny) również był z nią utożsamiany. Ponadto zarówno Cyceron, jak i inne źródła wspominają o świątyni Minerva Medica, jednym z najstarszych aspektów Bogini.



Dziś budowla identyfikowana jest jako reprezentacyjny pawilon wzniesiony na terenie Horti Pallantiani i Epaphroditiani i prawdopodobnie używany jako triclinium lub miejsce przyjęć, nawet zimą, biorąc pod uwagę odkrycie pod niektórymi pomieszczeniami hali systemu hypokaustycznego, czyli systemu ogrzewania używanego przez Rzymian poprzez cyrkulację pod podłogą i w ścianach gorącego powietrza wydobywającego się z pieców. Obecna nazwa jest wynikiem nieporozumienia, które miało miejsce w XVI wieku, kiedy to budynek utożsamiano ze świątynią rzymską poświęconą Minerwie, znajdującą się w pobliżu starożytnej Via Labicana. Możliwość, że nazwa pochodzi od odkrycia posągu Minerwy z wężem, symbolem medycyny, znanej również jako Atena (lub Minerwa) Giustiniani, znalezionego w tym miejscu, ale pochodzącego z Pola Marsowego, jest bezpodstawna, ponieważ odkrycia dokonano w XVII wieku, kiedy budynek znany był już pod obecną nazwą. W XVI wieku budynek znany był również pod nazwą Galluzze lub Gallucce. Nazwy te wywodzą się od nazwy Term Gai et Luci, których wierzono, że stanowiła część, lub od Term Gallicae, zbudowanych przez Brutusa dla Ercole Callaico.

Budynek, pochodzący z IV w. n.e., charakteryzuje się niezwykle cenną architekturą. Wzniesiony na planie dziesięciokąta, pierwotnie nakryty kopułą (częściowo zawaloną w 1828 r.) o średnicy około 25 m. Po każdej stronie dziesięciokąta znajdowało się dziewięć półkolistych nisz, z wyjątkiem wejścia, które prawdopodobnie było oznaczone kolumnami. Nad niszami znajdowały się duże okna łukowe, które nie tylko zapewniały światło, ale również zmniejszały ciężar budynku. Kopułę podtrzymywało dziesięć filarów, które początkowo miały kształt wielokąta, a następnie stopniowo przybrały kształt półkuli.

Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025



Dziś ten kolosalny budynek, którego kopuła ma prawie trzydzieści dwa metry wysokości, wydaje się być usytuowany przy Via Giolitti, między peronami dworca Termini a torami tramwajowymi. Klejnot beznadziejnej samotności utopiony w nowoczesności. Jednakże wielka sala „Minerva Medica", arcydzieło Rzymu za czasów cesarza Konstantyna Wielkiego (pierwsze dziesięciolecia IV w. n.e.) jest jednym z najważniejszych zabytków starożytności.

Idziemy dalej => na końcu ulicy po lewej stronie pojawiają się **fragmenty murów aureliańskich** w obrębie, których mieści się **Porta Maggiore**, wzniesiona około 50 roku naszej ery, za panowania cesarza Klaudiusza.



Bramę wzniesiono w celu zapewnienia bezkolizyjnego połączenia dwóch akweduktów: *Aqua Claudia* i *Anio Novus*.

Zbudowana z trawertynu ma postać łuku z dwoma dużymi przelotami. Mniejsze przejścia znajdują się także w środkowym filarze i po bokach, w okalającym murze. Filary bramy ozdobione są zwieńczonymi tympanonami kolumnami wzniesionymi w porządku kompozytowym

Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025

(porządek architektoniczny wykształcony w architekturze starożytnego Rzymu). Łączył elementy porządku jońskiego i korynckiego. Na szczycie znajduje się trzyczęściowa attyka, wewnątrz której przebiegały rurociągi akweduktów. Na attyce wyryte są inskrypcje upamiętniające wzniesienie budowli przez Klaudiusza oraz jej renowacje dokonane w czasach rządów Wespazjana i Tytusa.

W III wieku n.e. bramę włączono w obręb wzniesionych z rozkazu cesarza Aureliana murów miejskich. Na początku V wieku cesarz Honoriusz ufortyfikował bramę, dobudowując do niej wieżyczki obronne. Dodatki te zostały usunięte w 1838 na polecenie papieża Grzegorza XVI.

My kierujemy się na prawo i na wprost jawi nam się kolejna, charakterystyczna budowla łukowa - to **Aquedotto Neroniano**. Akwedukt Nerona (54–68 r. n.e.) stanowi jedną z drugorzędnych budowli Akweduktu Klaudyjskiego, zbudowanego przez cesarza Nerona w celu dostarczania wody do nimfeum i jeziora jego wspaniałego Domus Aurea. Konstrukcja wzdłuż Via Statilia składa się z szeregu imponujących łuków wzdłuż podziemnej ścieżki Aqua Appia. Łuki wykonane z cegły o wysokości od 19 do 22 metrów zostały później odrestaurowane przez Flawiuszów, Hadriana, Septymiusza Sewera i Karakallę. W szczególności ślady renowacji z okresu Seweryńskiego są nadal widoczne na Via Statilia. Pozostałości łuków widoczne są również na odcinkach via Domenico Fontana, placu S. Giovanni in Laterano, via S. Stefano Rotondo, via i placu della Navicella oraz nad łukiem Dolabella i Silano. Stąd akwedukt biegł do tzw. Świątyni Klaudiusza, aby zaopatrywać nimfeum Nerona znajdujące się na jej wschodniej stronie. Łuki ciągną się aż do ogrodu Villa Wolkonsky, obecnej rezydencji brytyjskiego ambasadora. Później cesarz Domicjan kazał wybudować istotną część akweduktu, dzięki czemu mógł on zaopatrywać również pałace cesarskie położone na Palatynie. Początkowo rozszerzenie to rozwijało się równolegle do Clivus Scaurus, a następnie przecinało, łukami o wysokości prawie 40 metrów, dolinę między Celio i Palatynem (w pobliżu obecnej Via di San Gregorio).

Kierujemy się w **Via Statilia** – idziemy wzdłuż akweduktu, który jest po lewej stronie. Na skrzyżowaniu kierujemy się w lewo w **Via di Santa Croce in Gerusalemme**. Po chwili przed nami widoczny jest duży plac **Piazza Santa Crocce in Gerusalemme** a na nim kościół - **Basilica di Santa Croce di Gerusalemme**.



Jest to jeden z siedmiu kościołów w Rzymie, które są częścią tradycyjnej trasy pielgrzymkowej rozsławionej przez św. Filipa Neri. Budowa rozpoczęła się w IV wieku w pobliżu Palazzo del Sessorium, rezydencji Świętej Heleny, matki cesarza Konstantyna Wielkiego, nieopodal Lateranu. Bazylika nie została wybudowana, aby uczcić pamięć męczenników, jak głosiła tradycja, lecz wyłącznie po to, aby zachować część Krzyża Jezusa wraz z innymi relikwiami Męki Pańskiej, które według tradycji św. Helena przewiozła do Rzymu po powrocie z podróży do Ziemi Świętej w 325 r. Została więc pomyślana od początku jako duży relikwiarz, przeznaczony do przechowywania cennych świadectw Męki Jezusa. Bazylika nazywana jest „w Jerozolimie” ze względu na obecność poświęconej ziemi z Góry Kalwarii, która została umieszczona u podstawy fundamentów, ziemi przewożonej statkami wraz z samymi relikwiami Krzyża. Z tego powodu

Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025

---

od średniowiecza kościół ten nazywano po prostu „Hierusalem”, a ze względów religijnych wizyta w tej bazylice oznaczała postawienie stopy w samym świętym mieście Jerozolimie. Posiada godność bazyliki mniejszej.

Bazylikę Santa Croce in Gerusalemme zbudowano na ruinach cesarskiej willi zwanej Horti Variani ad Spem Veterem, której budowę rozpoczął Septymiusz Sewer, a ukończył Heliogabal w III wieku. W skład willi wchodziły amfiteatr Castrense, cyrk Varian, Termy Elenii (nazwane tak na cześć renowacji przeprowadzonej przez cesarzową Helenę) oraz część mieszkalna, w której znajdowała się duża sala (później wykorzystana do budowy bazyliki Santa Croce in Gerusalemme) i sala w kształcie absydy. W wyniku budowy Murów Aureliana w 272 r. willa została pozbawiona niektórych części; na początku IV wieku. pałac został wybrany na rezydencję przez Helenę, matkę Konstantyna, i nazwał go Pałacem Sessoriańskim. Z jego inicjatywy duża prostokątna sala, pierwotnie nakryta płaskim sufitem, oświetlana dwudziestoma oknami, po pięć z każdej strony i ozdobiona piękną dekoracją marmurową w dolnej części, została przekształcona w chrześcijańską bazylikę. Nazwa Sessoriano pochodzi od łacińskiego słowa sedeo, oznaczającego „siedzę” (por. włoskie „sessione”), gdyż pod koniec okresu cesarskiego rada cesarska zbierała się w jednym z pomieszczeń pałacu. Bazylika Santa Croce otrzymała tytuł kardynalski od papieża Grzegorza I w 523 roku; Mimo że znajdował się na obrzeżach Rzymu, stał się celem nieustannych pielgrzymek ze względu na ogromne znaczenie historyczne przechowywanych w nim relikwii.

W bazylice znajdują się liczne relikwie, w tym niektóre tradycyjnie łączone z Męką Pańską. Należą do nich trzy fragmenty Prawdziwego Krzyża, część korony cierniowej, święty gwóźdź i titulus crucis czyli nazwa tabliczki z napisem INRI, która wedle chrześcijan została zawieszona na krzyżu Jezusa Chrystusa jako powód jego skazania na śmierć. Oprócz tej ostatniej, odkrytej dopiero w 1492 r., pozostałe relikwie przechowywane są nieprzerwanie od IV wieku; Są to najstarsze pozostałości, o których istnieniu zachowały się dowody.

My idziemy dalej w Viale Carlo Felice. Jest to dosyć rozległa aleja pełna drzew pomiędzy, których na wylocie zauważalna jest fasada bazyliki świętego Jana na Leateranie. Jeszcze kilkadziesiąt metrów i po lewej stronie widzimy pomnik upamiętniający przybycie św. Franciszka wraz ze współbraćmi do Rzymu aby zalegalizować u papieża regułę swojego zakonu.



Ta imponująca grupa rzeźbiarska została zaprojektowana i wykonana w 1927 roku przez rzeźbiarza loretańskiego Giuseppe Tonniniego. Święty przedstawiony jest w pozycji stojącej z uniesionymi ramionami i dłońmi zwróconymi w stronę bazyliki, na schodkowej podstawie z tufu. Pod posągiem świętego umieszczono pięć innych posągów przedstawiających jego zwolenników, którzy przybyli do Rzymu, aby spotkać się z papieżem Innocentym III i uzyskać akceptację Reguły. Umiejscowienie tego dzieła przed Bazyliką Laterańską nie jest wcale przypadkowe, gdyż papież Innocenty III miał podobno sen, w którym święty Franciszek wspierał bazylikę

Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025

---

ku czci świętego Jana. Sen ten przedstawiony jest na fresku Giotta zatytułowanym „Sen Innocentego III".

Przechodzimy dalej do Piazza San Giovanni in Laterano. Znajduję się tu olbrzymi kompleks architektoniczny. Główną budowlą jest Bazylika św. Jana a obok niej na prawo Pałac laterański, który jest częścią większego kompleksu, w którego skład wchodzą również Bazylika św. Jana na Lateranie, Baptysterium, Scala Santa i Sancta Sanctorum. Znajduje się on na miejscu starożytnego „Patriarchium", które od IV wieku było oficjalną rezydencją papieży przez około tysiąc lat, a największą świetność osiągnęło za czasów Innocentego III i Bonifacego VIII. Kościół był kilkakrotnie uszkadzany na przestrzeni wieków przez trzęsienia ziemi, najazdy i inwazje, szybko odrestaurowany, lecz w 1308 r. strawił go pożar. Dlatego też, po powrocie papiestwa do Rzymu w 1377r. po niewoli awiniońskiej, papieże ustanowili swoją rezydencję w Watykanie. Przebudowa całego kompleksu miała miejsce pod koniec XVI wieku na polecenie Sykstusa V, który powierzył jego przebudowę Domenico Fontanie, swojemu ulubionemu architektowi. Nowy pałac był mniejszy od poprzedniego i miał pełnić funkcję letniej rezydencji papieskiej, jednak papieże nadal preferowali siedziby w Watykanie i Kwirynale. Na przestrzeni kolejnych stuleci pałac pełnił różne funkcje: był szpitalem, hospicjum, archiwum Państwa Kościelnego, siedzibą Muzeum Gregoriańskiego (od 1838 do 1960 r.) i wreszcie siedzibą Wikariatu. Od 1987 roku na parterze mieści się Watykańskie Muzeum Historyczne.



Pałac, inspirowany architekturą Palazzo Farnese, lecz zbudowany w bardziej surowej formie, typowej dla okresu kontrreformacji, spoczywa na jednej stronie bazyliki i ma trzy trzypiętrowe fasady. Na balkonach nad trzema dużymi portalami można rozpoznać herby papieża Sykstusa V Perettiego i Klemensa XII Corsiniego, którzy ukończyli część pałacu w 1735 roku. Monumentalne schody prowadzą do apartamentu papieskiego, składającego się z dziesięciu pomieszczeń i kaplicy pokrytej freskami autorstwa malarzy późnego manierystycznego nurtu, w tym Cesare Nebbii, Giovanniego Battisty Ricciego, Ferraù Fenzone i Paula Brilla, pod kierunkiem Giovanniego Guerry i jego brata Gaspare Guerry. Freski w kaplicy przedstawiają czyny pontyfikatu Sykstusa V, natomiast złożony program ikonograficzny poszczególnych pomieszczeń łączy w sobie przedstawienie historii cesarskiego i chrześcijańskiego Rzymu z epizodami ze Starego i Nowego Testamentu. 11 lutego 1929 r. w sali, którą odtąd nazywano „Salą Pojednania", odbyła się ceremonia podpisania Traktatów Laterańskich między Stolicą Apostolską a państwem włoskim. Od tego czasu pałac jest integralną częścią Państwa Watykańskiego i korzysta z przywilejów eksterytorialnych.

Rzymski spacerownik (Termini-Lateran) cz. 1

Opracowanie: Andrzej Mizera 2025



Z tyłu na Piazza San Giovanni znajduje się obelisk Laterański,który jest jednym z trzynastu starożytnych obelisków Rzymu. Wysokość obelisku wynosi 32,18 m (z podstawą i krzyżem osiąga 45,70 m) i jest to najwyższy monolityczny obelisk na świecie[1]. Zbudowano go za czasów faraonów Totmesa III i Totmesa IV (XV w. p.n.e.), co czyni go najstarszym obeliskiem w Rzymie. Pochodzi ze świątyni Amona-Ra w Tebach (Karnak) w Egipcie. Obelisk ten przywieziono do Rzymu na rozkaz cesarza Konstancjusza II w 357 r. i ustawiono na grzbiecie Circus Maximus, gdzie wcześniej stał obelisk Flaminio. Obelisk odnaleziono w trzech częściach w 1587 r., razem z obeliskiem Flaminio, a w obecnym miejscu wzniesiono go w 1588 r. według projektu architekta Domenica Fontany na polecenie papieża Sykstusa V.

Obok obelisku patrząc w lewo znajduje się Baptysterium Laterańskie (San Giovanni in Fonte al Laterano) jest kościołem katolickim w Rzymie, zbudowanym na planie centralnym. Jest dziełem wczesnochrześcijańskiej architektury, modelem i archetypem baptysteriów budowanych w średniowieczu w chrześcijaństwie. Babtysterium jest częścią kompleksu Bazyliki Laterańskiej.

Pierwsza budowla, datowana na IV wiek i prawdopodobnie autorstwa Konstantyna, miała już kształt ośmiokątny z kolumnami narożnymi, choć niektórzy mówią o planie kwadratu. Budynek umieszczono na szczycie kompleksu termalnego, być może pałacu cesarskiego lub Domus Faustae, więc można wysunąć hipotezę, że pierwotna konstrukcja baptysterium była po prostu adaptacją jednego z pomieszczeń obszaru termalnego. Prawdopodobnie stanowiła jeden z pierwszych przykładów architektury chrześcijańskiej o planie centralnym (wraz z Mauzoleum Santa Costanza i rotundą Grobu Pańskiego w Jerozolimie). W szczególności, jako budynek przeznaczony specjalnie do sprawowania chrztu i o ośmiokątnym kształcie, wolnym ze wszystkich stron, stał się wzorem dla niezliczonych późniejszych konstrukcji.



Czas przejścia ok. 45``.

Wraz ze zwiedzaniem, posiłkiem, kawą ok. 90``